SORTLAND KOMMUNE

Arkivsaknr.:	23/119
Dok.nr:	23/105
Arkiv:	FA-L32, Historisk-20/421
Saksbehandler:	Mona Dahl
Dato:	05.01.2023

Samiske bygde,- grende- og bynavn i Sortland

Utvalgssaksnr	Utvalg	Møtedato
004/23	Driftsutvalget	26.01.2023
010/23	Formannskapet	02.02.2023
	Kommunestyret	

KOMMUNEDIREKTØRENS INNSTILLING

1. Sortland kommunestyre fastsetter skrivemåten for de samiske parallellnavnene for Gernášši, Onafierda, Lidaláddi og Suortá som parallellnavn til Kjerringnes, Hognfjord, Liland og Sortland (bynavnet) Dette med bakgrunn i formålsparagrafen i Lov om stadnavn, og høringen om skrivemåte for samiske parallellnavn som ble gjennomført i 2018 i Sortland.
2. Vedtaket kan påklages i henhold til Lov om stadnavn § 12 første ledd , og skal gjøres kjent for de partene i kommunen som har klagerett. Klagefristen er tre uker fra melding om vedtaket er kommet fram til mottaker. En eventuell klage skal sendes til Statens kartverk med kopi til kommunen. Klagen skal grunngis, og grunngivingen må behandle alle navn eller navneledd klagen gjelder.

Driftsutvalget - 004/23

DRU - behandling:

Votering:
Kommunedirektørens innstilling enstemmig vedtatt.

DRU - vedtak:

1. Sortland kommunestyre fastsetter skrivemåten for de samiske parallellnavnene for Gernášši, Onafierda, Lidaláddi og Suortá som parallellnavn til Kjerringnes, Hognfjord, Liland og Sortland (bynavnet) Dette med bakgrunn i formålsparagrafen i Lov om stadnavn, og høringen om skrivemåte for samiske parallellnavn som ble gjennomført i 2018 i Sortland.
2. Vedtaket kan påklages i henhold til Lov om stadnavn § 12 første ledd , og skal gjøres kjent for de partene i kommunen som har klagerett. Klagefristen er tre uker fra melding om vedtaket er kommet fram til mottaker. En eventuell klage skal sendes til Statens kartverk med kopi til kommunen. Klagen skal grunngis, og grunngivingen må behandle alle navn eller navneledd klagen gjelder.

KORT BESKRIVELSE AV SAKEN
Kartverket har i brev av 19.02.2020 gitt melding om vedtak for en rekke primærnavn i Sortland kommune. Saksgangen videre er at Sortland kommune har rett til å fastsette skrivemåten for bygde-, grende- og bynavn, som i denne saken gjelder Gernášši, Onafierda, Lidaláddi og Suortá som parallellnavn til Kjerringnes, Hognfjord, Liland og Sortland (bynavnet).

For Sortland kommune foreligger det allerede vedtak om parallellnavnet Suortá souhkan (k-sak 074/16, 15.12.2016).

Dersom Sortland kommune finner at kommunen ikke skal vedta skrivemåten til de samiske bosetningsnavnene, må kommunen dokumentere at det ikke finnes noen fastboende eller noen med næringsmessig tilknytning til stedet som bruker de samiske stedsnavn. Dette må veies opp mot dokumentasjonen om skrivemåte som foreligger, og § 1 Lov om stadnavn hvor formålet er å ta vare på stedsnavn som kulturminne gjennom skriftform aktiv bruk.

Som grunnlag for karlegging av bruken i nyere tid av de nevnte samiske parallellnavnene, har navnene vært kunngjort i presse og på kommunens hjemmesider. Videre har et antall lag og foreninger på de aktuelle gårdsnumrene, som er registrert i foreningsregistret, fått skriftlig henvendelse om saken. Frist for tilbakemelding om bruken av parallellnavnene var satt til 1. september. Det er mottatt én uttalelse om bruken av de samiske parallellnavnene. Administrasjonen har også valgt å kontakte direkte et antall personer med tilhørighet til de aktuelle stedene for å kartlegge kjennskap til de samiske parallellnavnene.

Saken legges med dette frem til politisk behandling om hvorvidt de samiske parallellnavnene skal fastsettes, eller om dokumentasjon som gjelder bruken av disse er slik at grunnlaget for å ta de samiske parallellnavnene i bruk i medhold av Lov om stadnavn § 11, 2. ledd ikke kan forsvares.

FAKTA I SAKEN
<u>Bakgrunn for saken:</u>
Stedsnavnene Gernášši, Onafierda, Lidaláddi og Suortá inngår i navnesak reist av Sametinget, og oversendt Sortland kommune i juni 2018. I navnesaken inngår både natur- og gårdsnavn. De fleste stedsnavnene er dokumentert av J. Qvigstad (1935): " De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker". I tillegg er noen navn opplyst av en lokalkjent person.

Stedsnavnkomiteen i Sortland, sammensatt av representanter fra Sortland Historielag og administrasjonen i Kulturfabrikken KF, ble i forbindelse med navnesaken utvidet med representanter med kunnskap om samiske dialekter og skrivemåter. Navnesak ble kunngjort lokalt, og høringsfrist satt til 15.8.2018.

Anbefalingen om skrivemåte ble oversendt Sametinget fra den utvidede Stedsnavnkomiteen, som gav tilråding om skrivemåte i brev av 27.09.2018.

Kartverket har ansvar for å fastsette skrivemåten til gårdsnavn, og har i brev datert 19.02.2020 gitt melding om vedtak for samiske primærnavn for bygde-, grende- og bynavn i Sortland kommune.Kartverket har lagt til grunn de tilrådde skrivemåtene fra 2018, og opplysninger fra kommunen om plasseringer. Saksgangen videre er at Sortland kommune skal fastsette skrivemåte for bygde-, grende- og bynavnene med endelig tilrådning.

<u>Betydningen av stedsnavnene:</u>
Det er uklart om det samiske navnet Gernášši for Kjerringnes er et selvstendig navn på gården eller om det er lån fra norsk, noe forfatter og historiker Johan Borgos mener er det mest sannsynlige. Borgos skriver videre at navnet Kjerringnes trolig hadde et kortere navn opprinnelig; «kjergje» eller «kjergjenes», som tidlig har blitt til «kjerringsnes». Det gamle ordnet ble brukt om hindringer for ferdselen på sjø eller land, og at man i gammel tid trolig så slik på det kuperte neset som stikker ut i Sortlandssundet, enten man gikk over land eller seilte sjøveien (utdrag fra *Sortland bygdebok – Gård og slekt. Del 5*, s. 14).

Når det gjelder opprinnelsen til Hognfjorden, er det sannsynlig at det har samisk opprinnelse i følge Borgos. Professor Just Qvigstad registrerte navnet Hongfierda eller Onafierda som samisk navn på Hognfjorden. På samisk betyr det første leddet ei bratt bergside. Det siste leddet har samme betydning som det norske ordet fjord. En fjord med ei bratt bergside en en god beskrivelse av Hognfjorden, enten man ser det fra Sortlandssundet eller innenfjords. Det finnes for øvrig mange eksempler fra Vesterålen som viser at nordmenn lånte samiske stedsnavn og tilpasset disse norsk språk (utdrag fra *Sortland bygdebok – Gård og slekt. Del 4*, s. 332).

Det samiske navnet Lidaláddi og Liland ser nokså like ut, men har ulik betydning. Det norske kan komme av norrønt Lidaland, som betyr «gården i lia», som er en god beskrivelse ifølge Borgos. Det samiske Lidaláddi betyr en plass med fin fjærsand der det er godt å sette båten på land. Det er også mulig at likheten skyldes samisk lån fra norsk eller omvendt. Denne delen av historia ligger for langt bak i tid til at det finnes kilder som kan gi et sikrere svar (utdrag fra *Sortland bygdebok – Gård og slekt. Del 4*, s. 252).

Suorta er det samiske navnet for Sortland. Det er ulike versjoner av betydningen av første leddet. I *Norske Gaardsnavne* gjetter Olaf Rygh at det kommer av elvenavnet Svorta – «den svarte». Andre har foreslått at navnet kan skrive seg fra svartfarge på jord eller landskap. En tredje mulighet er at førsteleddet kan ha samisk opphav, men kunnskapen om ordforrådet i den sjøsamiske dialekten er nokså begrenset (utdrag fra *Sortland bygdebok – Gård og slekt. Del 2*, s. 14).

<u>Kunngjøring om bruken av 4 samiske parallellnavn:</u>
For å innhente nærmere dokumentasjon om bruken av de nevnte samiske parallellnavnene i nyere tid har saken vært kunngjort. Én uttalelse er mottatt innen fristen 01.09.22, sitat:

Vesterålen og omegn sameforening (VOSF) godkjenner de foreslåtte navnene reist av Sametinget. Ut fra vår kunnskap er dette gamle navn som har vært brukt tidligere, og som fortsatt er i bruk i dag.

Samtidig finner vi det rett å påpeke at det er andre navn som også burde vært godkjent i samme omgang, slik som fra Just Qvigstads *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker,* 1938:

- Ridderset = Riddarsætta
- Olderskogan = Oldora
- Rødsand = Ruda
- Bygd = Biwda
- Frøskeland = Froska
- Brenna = Brædnjo
- Valfjord = Valafierda
- Oshaugen = Hoddja
- Lahaugen = Laddodievva

Fra stedsnavnsutvalget ved Várdobáiki samiske senter:

- Godfjorden = Guovvuotna
- Sørfjorden = Orjjesvuotna
- Djupfjorden = Dihpavierda
- Sortlandssundet = Suorttánuorri
- Kjerringneselva = Gernájohki
- Melfjorden = Mádavierda
- Sigerfjord = Geretvuotna

Navnene fra Várdobáiki har blitt fremmet til Sortland kommune tidligere.
VOSF ønsker å bli invitert til møte med stednavnsutvalget i Sortland kommune. (sitat slutt)

For å innhente et bredere grunnlag i saken, har administrasjonen kontaktet personer direkte på de ulike områdene. For Kjerringnes, Hognfjord, Liland og Sortland var det svært få av disse personene som hadde kjennskap til de samiske stedsnavnene, eller kunne huske å ha hørt foreldre eller besteforeldre bruke samiske navn om stedene.

Lovverket:
Lov om stadnavn regulerer prosesser knyttet til fastsetting av stedsnavn, herunder også saksgang og behandling knyttet til samiske parallellnavn.

Formålet med Lov om stedsnavn er jfr. § 1 « å ta vare på stadnamn som språklege kulturminne, gi dei ei skriftform som er praktisk, og som ikkje skyggjer for meiningsinnhaldet i namnet, og medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna. Lova skal sikre omsynet til norske, samiske og kvenske stadnamn i samsvar med nasjonalt lovverk og internasjonale avtalar og konvensjonar.»

Ei stedsnavnsak kan igangsettes av et offentlig organ eller andre jfr. § 1, 3. ledd. I denne saken er det Samisk språksenter på Evenes som reiste saken i 2016. Dette var grunnlaget for vedtaket i k-sak 074/16, 15.12.2016 om samisk parallellnavn for Sortland kommune.

Å ta vare på et navn forutsetter at navnet blir brukt, og den kommunale bruken av navnene er viktig for å synliggjøre eksistensen av navnene. Bruk av samiske og kvenske stedsnavn blir omtalt i § 11 andre ledd i Lov om stadnavn: "Samiske og kvenske stadnamn som blir nytta blant folk som bur fast på eller har næringsmessig tilknyting til staden, skal til vanleg brukast av det offentlege t.d. på kart, skilt, i register saman med eventuelt norsk namn." Dersom Sortland kommune finner at kommunen ikke skal vedta skrivemåten til de samiske bosetningsnavnene, må kommunen dokumentere at det ikke fastboende, eller noen med næringsmessig tilknytning til stedet som bruker de samiske stedsnavnene.

Kartverket viser til at ettersom det allerede er gitt høringsuttalelser i navnesaken fra Vesterålen og omegn sameforening, er dette med på å styrke forutsetningen for å vedta samiske skrivemåter av navnene.

Videre prosess:
Når kommunestyret har behandlet navnesaken, skal vedtaket rapporteres til Kartverket. Dersom kommunestyret vedtar de samiske parallellnavnene, vil navnene bli registrert i Sentralt stadnavnregister (SSR). I henhold til reglene i stedsnavnloven presiseres det i oversendte brev fra Sametinget plikten til å bruke vedtatte skrivemåter, jf. § 11, første setning: "Når skrivemåten av eit stadnamn er fastsett etter denne lova og ført inn i stadnamnregisteret, skal han brukast av eige tiltak av dei som er nemnde i § 1 tredje ledd." Det vil si organer for stat, fylkeskommune og kommune samt selskaper som det offentlige eier fullt ut.

Kommunen skal sørge for at vedtaket gjøres kjent for de partene i kommunen som har klagerett etter § 12 første ledd i loven, og som ikke er adressater i brevet fra Sametingets stedsnavntjeneste. Etter § 12 kan vedtak om skrivemåten påklages av dem som etter § 6, bokstav a, c og d har rett til å ta opp saker om skrivemåten av stadnavn. Klagefristen er tre uker fra melding om vedtaket er kommet fram til mottaker. En eventuell klage skal sendes til Statens kartverk med kopi til kommunen. Klagen skal grunngis, og grunngivingen må behandle alle navn eller navneledd klagen gjelder. Dersom vedtaket blir opprettholdt, sender Kartverket saken videre til ei særskilt klagenemnd oppnevnt av Kulturdepartementet.

VURDERING
De samiske parallellnavnene Gernášši, Onafierda, Lidaláddi og Suortá har ikke vært i bruk i Sortland på lang tid, og det er sannsynligvis svært få som kjenner til navnene eller bruker dem i dag av de som bor fast, eller har næringsmessig tilknytning til stedene, som i henhold til stedsnavnloven skal legges til grunn (§ 11, 2. ledd). Manglende tilbakemeldinger på kunngjøring, samt samtaler med en rekke personer på de ulike områdene støtter opp om oppfatningen. I hvor stor grad andre med tilknytning til de nevnte områdene har kunnskap om navnene, mangler vi dokumentasjon for utover det som er gitt av uttalelser i saken i 2016 og 2018, og til saken i forbindelse med kunngjøringen i år.

Sortland kommune har bidratt til å formidle den samiske bosettingen i regionen blant annet gjennom utgivelsen av gårds- og slektshistoria for kommunen. Her har Johan Borgos, forfatter av bygdebøker for Sortland, Øksnes og Andøy, lagt ned et betydelig arbeid med å løfte frem den samiske fortellingen om Vesterålen, og gitt den sin rettmessige plass.

Det samme er gjort gjennom Finn Myrvangs ledelse av *Stadnamnprosjektet i Nordland* fram til 2004 hvor 180 000 stedsnavn i Nordland ble kartlagt. Myrvang har i tillegg omtalt samisk bosetting i Vesterålen i flere av sine utgivelser. Vesterålen kulturutvalg, Vesterålsmuseet og kommunene har i samarbeid også formidlet samisk historie gjennom *Møte med Vesterålen-serien* og temaheftet *De er her ennå.* Kunnskapen om det samiske er dokumentert, og har gitt en helt annen bevissthet og stolthet knyttet til samisk kultur og historie. At Vesterålen tidligere hadde ei stor sjøsamisk bosetting er kartlagt og dokumentert (*Møte med Vesterålen – Reindrift på Langøya, samiske spor i Holmstaddalen* m.fl. jfr. kildehenvisninger i hefte). Her omtales sjøsamene først og fremst som fiskerbønder, og hadde unntaksvis rein (kjørerein). Tamreindrifta ble derimot trolig innført i Vesterålen så sent som på 1800-tallet. Fra 1840 vises det til tamreidrift også i Holmstaddalen, hvor familiene Aronsen og Daljord drev med rein helt fram til 1972. I forbindelse med kartlegging av bruken av samiske navn, var tilbakemeldingen at selv om samiske navn ellers ikke ble benyttet, ble ord og navn tilknyttet reindrift brukt.

Dokumentasjon og oppmerksomhet om den samiske fortellingen lokalt og regionalt har skapt en større bevissthet også om de stedsnavnene som ble samlet inn og nedtegnet av i Quickstads bok "De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker" i 1935.

Samiske parallellnavn vil også ha særlig betydning i å ta vare på identiteten for den delen av befolkningen som er av samisk ætt og bor i Sortland, eller har tilknytning til kommunen. I forbindelse med høringen i 2016 om samisk parallellnavn til Sortland kommune, var dette særlig trukket frem i flere av uttalelsene. Språk er en viktig kulturbærer, og ved etableringen av Barrú på Sortland, lokal avdeling av det samiske språksenteret av Várdobáiki, er samisk språkopplæring i regionen styrket. Det er videre reist samiske stedsnavnsaker i flere kommuner i Vesterålen og Lødingen. Disse er pågående saker, og endelig beslutning er ikke tatt.

Det har også vært trukket frem at å synliggjøre samiske stedsnavn kan ha betydning for videre utvikling av reise- og næringsliv, noe som også ble vist til da kommunestyret vedtok det samiske parallellnavnet for Sortland kommune (k-sak 74/16).

I forbindelse med satsingen av Bodø by som europeisk kulturhovedstad i 2024, vil det samiske i vår region være en del av kulturløftet. Nye samiske parallellnavn gjennom offentlig bruk på kart, skilt og i registre sammen med norske navn, vil bidra ytterligere å synliggjøre det samiske i Sortland.

I og med at kommunestyret allerede i 2016 fastsatte et samisk parallellnavn som kommunenavn, kan det synes som en naturlig følge å fastsette de samiske parallellnavnene som her er til behandling. Stedsnavnene er belagt i historiske kilder av samisktalende på innsamlingstidspunktet i 1935. Fornorskningen av samisk språk og kultur, som har skjedd over generasjoner, har trolig sammenheng med at nesten ingen kjenner til de samiske stedsnavnene.

På den annen side kan det virke fremmedgjørende på mange etter så lang tid å ta i bruk samiske parallellnavn på skilt o.a. når nesten ingen kjenner til bukene av navnene. Heller ikke alle de norsk stedene er skiltet som f.eks. Kjerringnes.

Personalmessige vurderinger
Saken får ingen personalmessige konsekvenser for Sortland kommune. Dersom kommunestyret vedtar samiske parallellnavn, gjøres registreringen av Kartverket.

Økonomiske vurderinger
Saken får ingen økonomiske konsekvenser. Statens vegvesen eller Nordland fylkeskommune er ansvarlig for skiltingen av stedsnavn langs riks- og fylkesveier.

Folkehelse vurderinger
Saken har ingen folkehelsemessige konsekvenser.

Miljø-/naturforhold og klimagasskonsekvenser vurderinger
Saken får ingen konsekvenser for miljø-/naturforhold eller klimagassutslipp.

Faglige vurderinger
Det er viktig å dokumentere stedsnavn og betydningen av disse som en del av den lokale kulturarven. Dette arbeidet har vært gjort over mange år, og har bidratt til å synliggjøre den samiske fortellingen. Å sikre bruken av de samiske stedsnavnene og ta disse i bruk, vil være ei oppfølging av vedtaket om et samisk parallellnavn for Sortland kommune.

KONKLUSJON
Gernášši, Onafierda, Lidaláddi og Suortá fastsettes som samiske parallellnavn for Kjerringnes, Hognfjord, Liland og Sortland.

Vedlegg:
Melding om vedtak i sak 202078, stedsnavn og gårdsnavn i Sortland kommune (L)(576170)
Navnesaksskjema sak 2020-78 - Endelig tilrådning
E-post Melding om vedtak i sak 202078, stedsnavn og gårdsnavn i Sortland kommune
Melding om vedtak
Navn
E-post Svar på spørsmål om bruken av samiske parallellnavn for Kjerringnes, Hognfjord, Liland og Sortland (bynavnet)
Svar på spørsmål om bruken av samiske parallellnavn for Kjerringnes, Hognfjord, Liland og Sortland (bynavnet)